

Efe İ. (2018). "Milli Mücadele Yıllarında Sinop'ta Güvenlik ve Lojistik Faaliyetleri", *Karadeniz Araştırmaları*, XV/60: 54-70.

Makale Gönderim Tarihi: 14.11.2018; Yayına Kabul Tarihi: 03.12.2018

MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA SİNOP'TA GÜVENLİK VE LOJİSTİK FAALİYETLERİ

İsmail EFE*

ÖZ

Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti'nin elini kolunu bağladıklarını düşünen İtilaf Devletleri, 1919 Ocak ayı başından itibaren Sinop havalisindeki faaliyetlerini yoğunlaştırmaya başladı. İstanbul Hükümeti, mütareke şartlarının ihlal edilerek bölgenin işgal edilmesini engellemek için tedbirler almaya çalıştı. Hükümet, 11 Ocak 1919 tarihinde, Preveze Gambotunu Sinop'a göndermeye karar verdi. 18 Mayıs 1919'da Sinop'a uğrayan Mustafa Kemal Paşa, şehrin ileri gelenleriyle yaptığı görüşmede uyarılarını da buldu. Bundan sonra Sinop'ta Milli faaliyetler hızlandı. İlk olarak Sinop ve ilçelerinde İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini protesto mitingleri düzenlendi. İstanbul Hükümeti'ne, İtilaf Devletleri mümessillerine protesto telgrafları çekildi. 1919 Ağustos ayının ilk haftasında, Sinop Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. Muhittin Paşa'nın Kastamonu'da bulunduğu sırada, komutanlık emrinde Sinop Mevkii Komutanlığı, Kıyı Koruma Topçu Takım Komutanlığı ve Sinop Jandarma Takım Komutanlığı teşkil edildi. Yetki ve irtibat bakımından Sinop Mevki Kumandanlığına bağlı olmak üzere, 10 Ocak 1921 tarihinde Askeri Polis (Ayın Pe) Teşkilâtı Sinop Şubesi kuruldu. Batı Cephesi'nde savaşan Türk Ordusu'nun ikmalinde, Sinop Limanı, Taşyanağı İskeleyi, Gerze İskeleyi ve Akliman gibi Sinop Sancağı dahilinde bulunan liman ve iskeleler önemli görevler ifa etti. Canıyla malıyla Milli Mücadeleye her türlü desteği veren Sinop'un, Batı Cephesi'nde verdiği şehit sayısı 1.118 oldu. Sinoplular Tekâlif-i Milliye Komisyonları ve de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti vasıtasıyla çok miktarda yiyecek, giyecek ve silah toplayarak Batı Cephesine gönderdi.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik Faaliyetleri, Milli Faaliyetler, Batı Cephesi'nin İkmali, Askeri Faaliyetler, Lojistik Faaliyetleri.

ABSTRACT

The Entente States, which believe that the Ottoman Empire was tied up with the Armistice of Mondros, from the beginning of January 1919, he began to intensify his activities in Sinop region. Istanbul Go-

* Dr. Öğr. Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, ORCID: 0000-0002-8958-6604, E-posta: efe5772@gmail.com

vernment, to take measures to prevent the occupation of the region in violation of the conditions of the armistice. Government, On January 11, 1919, Preveze decided to send Gambotun to Sinop. Mustafa Kemal Pasha, who visited Sinop on May 18, 1919, warnings were also found in his meeting with the elders of the city. National activities accelerated in Sinop. First protest rallies were held in Sinop and its districts by Greeks in Izmir. To the Istanbul Government, Protest telegrams were taken to the representatives of the Entente States. 1919 In the first week of August, Sinop Defense of Rights Association was founded. When Muhittin Pasha was in Kastamonu, at the command of the Sinop Mevkii Command, Coast Guard Artillery Team Command and Sinop Gendarmerie Team Command were formed. In connection with the authority and liaison to Sinop, On January 10, 1921, the Military Police (Moon Pe) Organization was established. The Turkish Army, which fought on the Western Front Sinop Harbor, Taşyanağı Pier, Gerze Pier and the ports and wharves within the Sanjak Sinop Sanjak have performed important tasks. Sinop, who gave all kinds of support to the National Struggle with his life, The number of martyrs on the Western Front was 1,118. Sinoplular Monopoly Commissions and the Hilal-i Ahmer Society through a large amount of food, sent to Western Front by collecting clothing and weapons.

Keywords: Security Activities, National Activities, Fulfillment of the Western Front, Military Activities, Logistics Activities.

Giriş

Sinop, sahip olduğu doğal limanı ve Karadeniz Bölgesi'nde merkezi bir konuma sahip olması hasebiyle, Anadolu'nun iç bölgelerinde ticari hedefleri olan ülkelerin her zaman ilgisini çekmiştir (Çağlayan 2015: 50-58). Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra İngilizler, Sovyet Rusya'nın zayıf durumundan yararlanarak, Kafkasya'nın yeni ve bağımsız devletleri ile Baltık arasındaki bölgeyi işgal edip, bölgedeki zengin yeraltı kaynaklarını ele geçirmek üzere harekete geçtiler (Doğanay 2001: 184). Bölgeye tam manasıyla hakim olmak isteyen İngilizler, Ermeni ve Pontus konuları ile de yakından ilgilenmeye başladılar. Bu hedef çerçevesinde Karadeniz limanlarında karaya çıkan İngilizler, Ermeni ve Rumlarla ilişki kurmaya başladılar (Peker 1955: 38). 1919 Ocak ayı başından itibaren İtilaf Devletleri'nin Sinop havalisindeki faaliyetlerinde yoğunluk görülmeye başlandı. 13 Ocak 1919 tarihinde Sinop'ta karaya çıkan İngiliz ve Fransız askerleri, sahillerde mütareke hükümlerinin tam olarak uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmeye başladılar (BOA, DH, İUM, D:19, G:1, 1338). İngilizlerin kontrol faaliyetleri, yalnızca askeri konularla sınırlı kalmıyor, sivil idare üzerinde de yoğun bir baskı uyguluyorlardı. İngiliz kontrol subayları, kendilerini bölgedeki sivil idarecilerin başında birer amir gibi görüyorlardı (Okur 2000: 309).

İngilizler, ülkenin diğer bölgelerinde olduğu gibi Sinop'ta da İttihatçı temizliği ve silahsızlanma faaliyetlerine öncelik veriyor, bu hususlarda bölgede yaşayan azınlıklardan büyük destek alıyorlardı. Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti'nin elini kolunu bağladıklarını düşünen İtilaf Devletleri,

bir taraftan Sinop havalisinde yaşayan Gayrimüslim azınlıkları Türklere karşı kışkırtırken, bir yandan da bölgede asayişin sağlanamadığı, Gayrimüslim unsurlara baskı yapıldığı propagandası yaparak, bölgeyi işgal etme bahaneleri oluşturmaya çalışıyorlardı (Doğanay 2001: 29, 197). Hâlbuki bölgedeki durum iddialarının tam aksi bir mahiyet arz ediyordu. Mütarekenin imzalandığı sıralarda, Sinop'ta çok az sayıda Rum nüfus olmasına rağmen, Samsun merkezli ayrılıkçı Rum Müdafaa-i Meşruta Cemiyeti'nin Sinop'ta şube açıp çalışmaya başlaması, Karadeniz Bölgesi'nde kurulması planlanan Rum Pontus Devleti için zemin oluşturmaktı. Sinop ve havalisinde Rum cemiyetleri tarafından kurulan çeteler, bölgede yaşayan Türklere baskı, yıldırma ve katliamlar yapmaya başladılar (Sinop Valiliği 2005).

4 Mart 1919'da Ferit Paşa'nın Sadarete gelmesiyle birlikte, Hürriyet ve İtilaf Fırkası iş başına geldi. İktidarı ele alan Hürriyet ve İtilafçıların ilk icraatları, devlet görevinde bulunan İttihat ve Terakki mensubu ve taraftarlarını temizlemek oldu. Bu anlayış doğrultusunda Sinop Mutasarrıfı Necip Bey de görevinden azledildi. Necip Bey'in yerine Sinop Mutasarrıflığına, İttihatçıları temizlemek amacıyla Üsküdar Polis Müdürlüğü görevinde bulunan Mazhar Tevfik Bey terfi ettirilerek tayin edildi. İstanbul'da bulunan Mazhar Tevfik Bey, mutasarrıflığa tayin edildiği Sinop'a gelebilmek için vasıta ararken 9. Ordu Müfettişliğine tayin edilen Mustafa Kemal Paşa'nın hususi bir vapurla Samsun'a gideceğini öğrendi. Tevfik Bey her nasılsa Mustafa Kemal Paşa ve heyetinin yolculuk yaptığı Bandırma Vapuru ile seyahatini temin etti (Uluğ 3 Eylül 1952: 3).

İstanbul Hükümeti'nin İttihatçıları temizlemek üzere Sinop'a gönderdiği Mazhar Tevfik Bey'le vapurda tanışan Mustafa Kemal Paşa, yolculuk sırasında ona memleketin kurtuluş çarelerini anlattı. Hürriyet ve İtilaf Fırkasının bir mutasarrıfı olduğu halde, Mazhar Tevfik Bey'i etkisi altına alarak kendisine bağlayan Mustafa Kemal Paşa, ona kendisiyle irtibat kurabilmesi için bir şifre anahtarı da verdi (Peker 1955: 25). Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'dan Hürriyet ve İtilaf Fırkası taraftarı olarak ayrılan Mazhar Tevfik Bey'i, Sinop'a kadar işleyerek kendisine bağladı ve Kuvayı Milliye taraftarı bir kişi haline getirdi (Dinamo 1986: 115).

16 Mayıs'ta İstanbul'dan hareket eden 9. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa ve heyetini taşıyan Bandırma Vapuru, 18 Mayıs Pazar günü öğle vakti de Sinop Limanı'na geldi (Ülkütaşır 1966: 30-31). Bandırma Vapurunun Sinop Limanı'nda bir müddet kaldığı kesindir. Ancak, Mustafa Kemal Paşa'nın Sinop'ta karaya çıkıp çıkmadığı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre; yapılan davet üzerine Mustafa Kemal Paşa'nın Sinop'ta karaya çıktığı ve Sinop'un ileri gelenleriyle görüştüğü söylenmektedir. Görüşme sırasında Sinop'ta Eczacı Vasil'in başında bulunduğu Pontus Cemiyeti'nin faaliyetleri hakkında Mustafa Kemal Paşa'nın bilgi aldığı, konuşmalar esnasında Sinoplulara müstakbel bir mukavemet için hazırlıklı olmaları hususunda uyarıcı sözler söylediği ifade edilir (Bayar 1997: 96; Ülkütaşır 1966: 30-31; Yazıcı 1989: 60-61).

Mustafa Kemal Paşa'nın uyarılarının da etkisiyle Sinop'ta milli faaliyetlere hız verildi. İlk olarak Sinop ve ilçelerinde İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini protesto mitingleri düzenlendi, İstanbul Hükümeti'ne ve İtilaf Devletleri mümessillerine protesto telgrafları çekildi (Atamer 1968a: 25; Atatürk 2000: 23-24). İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali, Sinop merkezin yanı sıra kazalarında da protesto edildi (Şahingöz 1988: 466; Atamer 1968b: 17). Binbaşı Şevket Bey'in öncülüğünde, 1919 Ağustos ayının ilk haftasında Sinop'ta milli teşkilatın temelleri atıldı. Sinop Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin ilk yönetim kurulu, Emekli Jandarma Binbaşı Namık Bey'in başkanlığında kuruldu (Peker 1955: 43-44; Açıksoz 2 Teşrin Evvel 1335). Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Sinop merkez şubesinden sonra Boyabat, Gerze ve Ayancık kazalarında şubeler açıldı.

Asayiş Tesis Çabaları

Milli Mücadele'nin başlarından itibaren kilit bölge olarak dikkati çeken Kastamonu ve çevresi, Batı Cephesi'nde mücadelenin yoğunlaşmasıyla birlikte daha da önemli hale geldi. İtilaf Devletleri'ne ve Yunan Kralı Konstantin'e verilen raporlarda, Ankara'nın ele geçirilebilmesi için Karadeniz kıyılarının kesilmesi gerektiği bildirildiğinden, Karadeniz'de abluka günden güne yoğunlaşmaya ve başta İnebolu olmak üzere kıyı şehirleri bombardıman edilmeye başlandı (Peker 1955: 241). Deniz sınırları, stratejik iskeleler ve İnebolu-Ankara hattının önemine ek olarak, bölge halkının mücadeleye iştirak hususundaki gayret ve kahramanlığı dost ve düşman herkesin ilgisini çekiyordu. Kastamonu bölgesindeki askeri birlikler, 30 Eylül 1920 tarihine kadar 20. Kolordu ve Batı Cephesi Komutanlığı'na bağlıydı (Çiçek 199: 153-154).

1 Ekim 1920 tarihinde ordu komutanı olarak Kastamonu'ya gelen Muhittin Paşa, Kastamonu Vilayetinde "Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı" adıyla yeni bir teşkilatlanma gerçekleştirdi. Muhittin Paşa, 12.11.1920 tarihinde bölgedeki askeri birliklere gönderdiği yazıda, Komutanlığın Batı Cephesi ile bağlantısı olmadığını, Kastamonu Vilayeti ile müstakil Sinop, Çankırı, Bolu ve Zonguldak livalarının Kastamonu ve Bolu Havalisi mıntıkasında bulunduğunu bildirdi. Bu bölgelerde bulunan askeri birliklerin kendisine bağlı olduğunu, her türlü harekât ve asayişten kendisinin haberdar edilmesini istedi. Ayrıca, birliklerin silah ve cephaneye ihtiyacının da komutanlıkça temin edileceğini bildirdi. Muhittin Paşa'nın görev yaptığı 30 Eylül 1920-27 Ekim 1921 tarihleri arasında bölgede asayişin sağlanması için ordu birlikleri ve askerlik şubeleri yeniden düzenlendi (Çiçek 2002: 1146-1147).

Sahilin güvenliğinin temini ve bölgedeki askeri güçlerin belli merkezlerde toplanması amacıyla mevki kumandanlıkları kuruldu. Kastamonu Havalisi Komutanlığı, 11.11.1920 tarihli emir ile kendi bölgesinde bulunan sahilin güvenliğinin temini amacıyla, sahili altı bölgeye ayırdı. Altıncı kısımda yer alan Ayancık ve Gerze mıntıkası, Sinop Mevki Kumandanlığına bağlandı. Muhittin Paşa'nın Kastamonu'da bulunduğu süre içinde komutanlık emrin-

de, Sinop Mevkii Komutanlığı, Kıyı Koruma Topçu Takım Komutanlığı ve Sinop Jandarma Takım Komutanlığı teşkil edildi. Komutanlık kuruluşundan itibaren Sinop, İnebolu, Amasra, Bartın, Zonguldak, Ereğli, Sakarya gibi kıyı bölgelerini koruyacak askeri birliklerin kurulmasını ve kadrolarının teminini sağladıktan sonra, özellikle Sakarya Savaşı öncesi cepheye sürekli asker sevkياتına başlandı. Asker sevkياتı önce Ankara TBMM Muhafız Bölüğüne sonra İnönü Savaşları sırasında her gün için yüz kişilik kafileleri yola çıkararak cepheye gönderme şeklinde oldu. İnönü savaşlarından sonra ise bölgeden toplanan askerler 58., 40., 23. Alaylar şeklinde kadro ve eğitimleri tamamlandıktan sonra cepheye gönderilmeye başlandı. Muhittin Paşa'nın Kastamonu'dan ayrılması ile Havalı Komutanlığı, Menzil Mıntıka Müfettişliğine dönüştürüldü (Çiçek 1991: 155, 170; 2002: 1147).

Askeri teşkilatlanmanın yeniden düzenlendiği 1920 yılında askerî istihbarat teşkilâtı da yeniden düzenlenmeye tâbi tutuldu. Muhtemelen 18 veya 20 Temmuz 1920 yılında düşman propaganda ve faaliyetlerini önlemek, Türk Milleti'nin içerisinde bulunduğu kararsız ve ümitsiz tutumunu engellemek amacıyla Askeri Polis (Ayn Pe) Teşkilâtı kuruldu. Askeri Polis Teşkilâtı kısa zamanda düşman işgal bölgesine yakın olan Batı Anadolu ve Güney Cephesi ile Karadeniz sahilinde teşkilatlandı. Teşkilatlar ülkeye giriş ve çıkışları kontrol altına aldı. Askerî Polis'in Kastamonu ve Bolu Havalisi Kumandanlığı mıntıkasındaki teşkilatlanması, 28 Temmuz 1920 tarihinde Eskişehir'e bağlı olmak üzere yapıldı (Pehlivanlı 1992: 13-14, 28-30).

Bölgede Askerî Polis Teşkilatı'nın ikinci teşkilatlanma süreci ise Kastamonu ve Bolu Havalisi Kumandanı Muhittin Paşa tarafından görevlendirilen Erkân-ı Harp Binbaşı Osman Behçet Bey tarafından yapıldı. 08.11.1920 tarihinde Muhittin Paşa tarafından Osman Behçet Bey'e yazılan yazıda: 10.11.1920 tarihine kadar bölgedeki teşkilatlanmayı vücuda getirmesi istendi. Ancak, Muhittin Paşa'nın bu isteği 15.11.1920 tarihinde gerçekleşti. Teşkilatın bünyesinde 1920 yılı Aralık ayında Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti tarafından yeni birtakım düzenlemelerin yapıldığı tarihe kadar Binbaşı Osman Behçet Bey, merkezi Kastamonu olmak üzere Sinop, İnebolu, Bartın, Ereğli, Cide, Zonguldak ve Akçaşehir şubelerinin memur ihtiyacını tamamlayarak, çalışmalarını sürdürdü. 21.11.1920 tarihinden itibaren, sahil AP şubelerinde yeni düzenlemeler yapıldı. Yapılan düzenlemeler ile sahildeki AP şubelerinden İnebolu, Bartın ve Ereğli, merkez olarak kabul edildi. Bu düzenleme sonucunda, Sinop Sancağı sahili İnebolu merkez şubesi bölgesine dahil edildi (Çiçek 2002: 1157).

Kastamonu ve Bolu Havalisi Kumandanı Muhittin Paşa, Askeri Polis şubelerini 10.01.1921 tarihinde yeni bir düzenlemeye tabi tuttu. Bu düzenlemeyle, ikinci sınıf şubeler arasında yer alan Sinop Şubesi, yetki ve irtibat bakımından, Sinop Mevki Kumandanlığına bağlandı. Muhittin Paşa bu düzenlemeden sonra İstanbul'dan gelecek olan asker şahısların yalnızca İnebolu Limanı'na çıkabileceklerini, şayet hava şartları elverişsiz olursa Sinop Limanı'na çıkabileceklerini, bunun dışında her hangi bir limandan çıkış yapamayacaklarını da bildirdi (Çiçek 1991: 165-166).

Sahillerin Güvenliğini Tesis Çabaları

Mondros Mütarekesi hükümleri, Türk deniz gücünü tamamen tasfiye ederken, Türk limanları ve suyollarını da İtilaf Devletleri işgaline bırakıyordu. Mütarekeye göre; Karadeniz'de de kontrol İtilaf Devletleri'ne geçiyor, Türklerin elinde sayısı ve taşıma gücü bilinmeyen küçük gemiler -takalar, motorlar vb.- vasıtalar kalıyordu (Müderrişoğlu 1988: 97; Peker 1955: 139). İleride başlayacak olan Türk İstiklal Mücadelesinin ikmal için Karadeniz stratejik bir öneme sahipti. Ancak, Karadeniz'de faaliyet gösteren İtilaf donanması karşısında, askeri nakliyatı güvenli bir şekilde gerçekleştirebilecek Türk deniz gücü neredeyse yok denilebilecek bir durumdaydı. Mütareke hükümlerini uygulamaya başlayan İtilaf Devletleri, aralarına Yunanistan'ı da alarak işe Anadolu'nun ziraat, sanayi ve yol şebekesi bakımından gelişmiş bölgelerini işgalle başladılar. Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçip, Milli Mücadele'yi organize bir hareket olarak düzenlemesine kadar geçen sürede, bölgede düzen İstanbul Hükümeti ve yerel oluşumlar tarafından sağlanmaya çalışıldı. İstanbul Hükümeti, Mütareke şartlarının ihlal edilerek bölgenin işgal edilmesini engellemek, Pontusçu faaliyetlere ve otorite boşluğundan yararlanarak eşkıyalık yapanlara karşı tedbir almak için Karadeniz'e motorlar, gambotlar ve gemiler gönderdi (Doğanay 2002: 347, 355). 11 Ocak 1919 tarihinde Dâhiliye Nezareti, Preveze Gambotunun Sinop'a, Aydın Reis Gambotunun ise Trabzon'a gönderilmesine karar verdi (BOA, DH, İUM, EK, D:49, G:73, 8 Rebiyülahir 1337).

Aynı özelliklere sahip olan Preveze ve Aydın Reis gambotlarının üzerinde 100 mm. ve 47 mm'lik ikişer namlulu iki top, 7'65 mm'lik mavzer tüfekleri ile denizaltı savunması için el bombaları bulunuyordu (Hergüner, 2002: 91-92). Osmanlı Deniz Kuvvetleri'nde bulunan diğer gambot ve torpidolara göre Preveze ve Aydın Reis gambotları daha sağlam ve tekne yapıları Karadeniz için daha uygundu. Mondros Mütarekesi gereğince gambotların üzerlerindeki ana silahları olan 10 cm'lik topları sökülmüş, sadece 2 adet 4,7 cm'lik topları ve 7.65 cm'lik mavzerleri bırakılmıştı (Işın 1946: 24).

Preveze Gambotu, Aydın Reis Gambotu ile birlikte, İstanbul İşgal Kuvvetleri Baş Amiralî İngiliz Calthorpe'un bilgisi dahilinde, bölgede karakol vazifesi görmek, korsanlık ve kaçakçılığı önlemek, ticaret gemilerinin güvenliğini sağlamak amacıyla 26 Şubat 1919'da İstanbul'dan hareketle Karadeniz'e gönderildi (Atabey 2006: 60; Hergüner 2002: 98; Işın 1946: 24). Her iki gambot da Samsun Merkez Liman Reis'inin emrinde olmakla birlikte, ikmal ve hareket üssü olarak Preveze Sinop, Aydın Reis ise Trabzon Limanı'nda görevlendirildi (Nutku 1962b: 55-56; Peker 200: 99). Sinop'ta üstlenen Preveze Gambotu Batı Karadeniz'de, Trabzon'da üstlenen Aydın Reis Gambotu ise Doğu Karadeniz'de karakol yapmak üzere görevlendirildi (Atabey 2006: 60). Bir kaç seferden sonra ambarlarda kömür bitince, gambotlar limanlarda hareket edemez hale geldi (Nutku 1962c: 150).

Sinop'ta bulunan Preveze Gambotunun faaliyetlerinden rahatsızlık duyan İngilizlerin, İstanbul Hükümetine şikâyetinde bulunması üzerine, Emni-

yet-i Umumiye Müdüriyeti 29 Nisan 1919'da, Kastamonu Vilayetine Preveze Gambotu süvarisinin mahalli hükümetin yazılı emrine uygun olarak hareket etmesini tebliğ etti (BOA, DH, ŞFR, D:98, G:359, 28 Receb 1337). Sinop'ta bulunan Preveze Gambotunun kömür olmadığı için hareket edemediği hükümete bildirilince, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 4 Mayıs 1919'da Kastamonu Valiliği'ne çektiği telgrafta, Preveze Gambotunun yeterli kömürü olmadığı için sahili gözetleme faaliyetini yürütemediğini, gerekli tedbirlerin alınmasını istedi (BOA, DH, ŞFR, D:99, G:25, 3 Şaban 1337). 14 Mayıs 1919 tarihinde ise Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, Kastamonu Valiliği'ne Sinop'ta bulunan Preveze Gambotunun mahalli idarenin emri ile hareket etmesini, tehcir sanıkları hakkında takibat ve tahkikat için ihtiyaç halinde kullanılması talimatını verdi (BOA, DH, ŞFR, D:99, G:200, 13 Şaban 1337).

19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa'nın ısrarlı girişimleri sonucunda, Seyrû Sefain İdaresi'ne ait Giresun Vapuru ile 13 Haziran 1919'da gambotlara ihtiyaç duydukları kömür gönderildi. Kömür ihtiyaçları karşılanan gambotlar, Karadeniz kıyılarında Pontus Rum Devleti kurulmasına karşı, bölgedeki Türkler tarafından kurulan milis kuvvetleri ile birlikte faaliyetlere başladı. Sinop'ta bulunan Preveze Gambotunun Sinop ve havalisine dışarıdan getirilmeye çalışılan Rum ve Ermeni çetelerine karşı yürüttüğü kararlı mücadeleden rahatsızlık duyan İtilaf Devletleri işgal kuvvetleri, önce gambotların faaliyetlerini kısıtlamaya çalıştı, 1919 yılı sonlarına doğru da gambotun İstanbul'a getirilmesi için baskılarını artırdı (Atabey 2006: 61).

Karadeniz'de asayiş sağlamaya üzere İngilizlerin oluru ile Sinop'a gönderilmiş olan Preveze Gambotu, Anadolu'da Milli Hareket'in başlamasından sonra, İngilizler tarafından takibe alındı. Gambotun Milli Hareket'in lehinde çalışmasından endişelenen İngilizler, böyle bir faaliyette bulunmaması için gambotu gözetim altında tutmaya ve İstanbul'a geri götürmeye çalıştılar (Işın 1946: 26-27; Nutku 1962b: 56).

Kömürün çok kısıtlı olması nedeniyle Preveze Gambotu hareket edemiyor olması, halkın tepkisine neden oluyordu. Preveze Gambotunun kömürünün bittiği için hareket edememesinden Sinop halkının şikâyetçi olması üzerine, Dâhiliye Nezareti 28 Aralık 1919 tarihinde Preveze Gambotunun ihtiyacı olan kömürün Giresun Vapuru ile Zonguldak'tan getirileceğini bildirdi (BOA, DH, İUM, D:19, G:15 Rebiyülahir 1338).

Sinop'ta bulunan Preveze Gambotunu İstanbul'a götürerek kontrolleri altında tutmak isteyen İngilizlerin baskıları artınca, Bahriye Nezareti Samsun Merkez Liman Reisliğine, Preveze ve Aydın Reis gambotlarının İstanbul'a gönderilmesi emrini verdi (Nutku 1962b: 56; Işın 1946: 26-27). Baskıların iyice arttığı sıralarda, 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı. TBMM Hükümeti, Milli Müdafaa Vekâletinin talebi doğrultusunda, İtilaf Devletleri ve İstanbul Hükümeti'nin gambotlar üzerindeki baskılarını dikkate alarak, Sinop'ta bulunan Preveze Gambotuna el koyduğunu ilan etti (Atabey 2006: 62). Preveze Gambotunun İtilaf Devletleri gemileri tarafından ele geçirilmesini önlemek amacıyla Rusya ile bir anlaşma yapıldı.

Anlaşma gereğince Preveze ve Aydın Reis gambotlarının silah ve cephaneleri alınarak Rusya'nın Novorosisk Limanı'na gönderilmesine karar verildi (Kayabalı vd. 1973: 730-731).

Rusya'ya hareketi emredilen Sinop'ta bulunan Preveze Gambotunun, bir kısım mürettebatının ve Sinop'ta karaya çıkartılan silah ve malzemesinin Samsun Bahriye Müfrezesini takviye etmesi emredildi. Preveze Gambotunun Komutanı Binbaşı Hayrettin ile Yüzbaşı Fehmi Rasih, Samsun Bahriye Müfrezesinin kadrosunda yer alarak, müfrezenin kuruluşuna yardımcı oldular. Preveze Gambotunun iki adet 47 m/m topu da Samsun'a getirildi ve bir kamyonla tabya edilerek seyyar bir batarya tesis edildi (Nutku 1962c: 121-122). 11 Ekim 1920'de Sinop'tan hareket eden Preveze Gambotu, 13 Ekim 1920'de Rusya'nın Novorosisk Limanı'na ulaştı (Atabey 2006: 65). Preveze Gambotunun Sinop'tan Novorosisk'e hareketinden bir gün sonra, bir İngiliz Krovözörü ile Alemdar Gemisi Sinop'a geldi ve Preveze Gambotu'nu sordu. Onlara Preveze'nin Bartın'a gittiği söylendi, onlar da Bartın istikametine doğru yola çıkarak Preveze'yi aramaya başladılar. Ancak, Preveze Gambotu bu arada Novorosisk Limanı'na ulaşmıştı (Uluğ 17 Eylül 1952: 4). Novorosisk Limanı'na giden Preveze ve Aydın Reis gambotlarını bir armağan telakki eden Ruslar, her iki gambota da kendi bayraklarını çektiler (TSKT. 1984: 358; Kayabalı vd.1973: 731).

Anadolu'da yürütülmekte olan Milli Mücadele'nin hayati bir boyuta gelmesi, mücadelenin devam ettirilebilmesi için denizden yapılacak sevkiyatın önem kazanmasına sebep oldu. Bu durum Türk deniz gücünün takviyesini zorunlu kılınca, TBMM Hükümeti Preveze Gambotunun Türkiye'ye gönderilmesi için Rusya'ya talepte bulundu. Rusya başlarda Türkiye'nin bu talebine bir takım gerçeklerle olumsuz cevap vererek gambotu iade etmek istemedi. Ancak, 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Anlaşması ile Rusya'nın tavrı değişti ve Preveze Gambotunun gönderilmesi için devir teslim işlemlerine başlandı. Fakat Rusya gambotları verirken üzerinde bulunan silah ve cephanelerini teslim etmek istemedi. Gambotların bazı cihazlarını ve yedek parçalarını sökerek el koydu. Türk personel tarafından Novorosisk Limanı'ndan teslim alınan Preveze Gambotu, 1921 yılı Mayıs ayı ortalarında Trabzon'a getirildi (Atabey 2006: 65).

Trabzon'a getirildikten sonra Preveze Gambotunda incelemeler yapıldı. Genelkurmay Başkanlığı'na gönderilen raporda; Preveze Gambotunun Rusya'da kaldığı süre içinde hiçbir onarım görmediği, tam aksine bazı önemli malzemelerinin Ruslar tarafından alındığı bildirildi (Hergüner 2002: 111). Milli Savunma Bakanı adına Müsteşar Muavini Albay Osman Şevket imzasını taşıyan yazıda: "geri verilen Preveze ve Aydın Reis gambotu, Ruslar tarafından tamamıyla soyulmuş ve tahrip edilmiş bir halde Trabzon'a gelmişlerdir. Bu gambotların yeniden donatılabilmeleri için İstanbul'daki eşlerinden geç ve eşya gönderilmesi, İstanbul Deniz Yardım Kurulundan istenmiştir..." deniliyordu (HTBD 1974: No:1544).

Preveze Gambotu teslim alındıktan sonra yapılan tadilatlarla Milli Mücadele'nin ikmal için Karadeniz üzerinden Anadolu'ya silah, cephan ve

mühimmat taşımaya başladı. Özellikle Batı Cephesi'nde ihtiyaç duyulan silah ve cephanenin taşınması konusunda çok büyük hizmetleri olan Preveze Gambotu, bu faaliyetlerini Milli Mücadele'nin sonuna kadar canla başla sürdürdü (Işın 1946: 31-32; Nutku 1962a: 139). Preveze Gambotu, 26 Mayıs 1921'den 23 Aralık 1921'e kadar geçen sürede Rus limanlarından Anadolu'ya 10.515 adet tüfek, 4.488 sandık fişek, 110 makineli tüfek, 83 sandık el bombası, 5.000 adet bomba, 5.409 sandık top mermisi, 16 sandık gaz maskesi taşıdı. Ayrıca, Preveze Gambotu 21 Temmuz 1922'de Yalta'dan Trabzon'a 340, 1 Ağustos 1922'de de Sivastopol'den Anadolu'ya 417 savaş esiri getirdi (Hergüner 2002: 118).

Sinop'un Batı Cephesi'nin İkmalindeki Rolü

Kastamonu Vilayeti deniz sınırı içinde yer alan Gerze, Sinop, Ayancık, İstefan liman reislikleri, TBMM'nin açılmasından sonra da İstanbul'daki Bahriye Nezareti ile haberleşmeyi sürdürüyordu ve buradaki görevliler de İstanbul'dan atanıyordu. Adı geçen liman reisliklerinin İstanbul'la bağını koparmak amacıyla, 10 Temmuz 1920'de Ankara'da Umur-ı Bahriye Müdüriyeti kuruldu. Bu kuruluşla birlikte, Sinop ve sahil kasabalarında bulunan limanlar müdüriyete bağlandı (Çiçek 1991: 176). Sevkiyat ve Nakliyat Umum Müdüriyetinin kurulması ile Türk taşımacılığı kurumsal bir yapıya kavuşturuldu. Karadeniz'de deniz taşımacılığı için, sahil üç kısma ayrıldı. Yapılan taksimatla Sinop, merkezi Samsun olan Tirebolu-İnebolu kısmına dahil edildi. Ayrıca, Sinop'ta bir gaz, birde benzin deposu kuruldu. Bu depolar, Rusya'dan alınacak gaz ve benzinle doldurulacak, ihtiyaç oldukça kullanılacaktı.

26 Ekim 1920 tarihinde Trabzon Nakliyat-ı Bahriye Kumandanlığı kurulunca, Milli Müdafaa Vekâleti Karadeniz Bölgesi'ne deniz taşımacılığı ile ilgili bir talimat gönderdi. Bu talimata göre; Tirebolu batısından Sinop'a (dâhil) kadar olan limanlar, Samsun Merkez Liman Reisliği emrine verildi. Sinop'un batısındaki limanlar ise Zonguldak Merkez Liman Reisliğine bağlandı. Ayrıca, Liman Reislikleri mıntikasında yardımcı istasyonların kurulmasına da karar verildi. Sinop Liman Reisi emrinde motor tamiri yapabilen subay ve askerlerin bulunması da istendi. Bu çerçevede, Sinop'un Ayancık Kazasına bir subay, on beş asker, bir miktar silah ve cephane verilmesi uygun görüldü. Bu talimatla, Karadeniz'deki Türk taşımacılığı idari yönden örgütlendi ve daha verimli çalışması için gerekli önlemler alınmış oldu (Türk İstiklal Harbi 1964: 225, 203; Nutku 1962c: 150).

İtilaf Devletleri donanmasının 1921'de Karadeniz'de faaliyetlerini artırması, deniz nakliyatını engelleme çabalarına karşı liman reisliklerinin yetersiz kalması üzerine, Umur-ı Bahriye Müdürlüğü tarafından Karadeniz kıyılarında birçok kıyı gözetleme istasyonunun kurulmasına karar verildi. Bu istasyonlara, İtilaf Devletlerine mensup gemileri takip etmenin yanı sıra, nakliye gemilerinin hareketleri hakkında ilgili komutanlıklara bilgi aktarma görevi de verildi (Atabey 2006: 84-85). Gözetleme istasyonlarının düzenli ve yoğun olarak kuruluşu, ancak 1921 yılı ortalarında gerçekleşebildi. Gö-

zetleme istasyonları, Boğaz çıkışından başlayarak Karadeniz'in en doğusuna kadar yayıldı (Himmetoğlu 1975: 199). 15 Haziran 1921 tarihinde, Erkan-ı Harbiye Vekili Fevzi Paşa Milli Müdafaa Vekâletine gönderdiği mektupta, deniz gözetleme istasyonlarının yaygınlaştırılmasını istedi. Bu talep doğrultusunda Sinop İnceburun'nun da içinde bulunduğu Karadeniz'in gerekli noktalarında, gözetleme istasyonları kuruldu (Işın 1946: 52). İstasyonların görevi düşman gemilerinin hareketlerini izlemek ve belirlemek, elde ettikleri bilgileri taşıt gemilerine, liman reislikleri aracılığıyla Bahriye Dairesi ve Nakliyat-ı Bahriye Kumandanlıklarına bildirmektir. Bu istasyonlar gerekli haberleşme araçlarıyla donatıldı (Türk İstiklal Harbi 1964: 32).

Sinop Mevki Komutanlığı'nın tespitlerine göre; doğudan gelecek cep-hane için bu bölgede iklim şartlarına uygun dört iskele bulunuyordu. Bu iskelelerden birincisi Sinop Limanı idi. Sinop Limanı'na getirilecek cep-hane, yolların ve köprülerin bozuk olması sebebiyle Boyabat'a kadar katırlar ile taşınacak, Boyabat-Taşköprü arasında araba yolu bulunduğu için Boyabat'tan Kastamonu'ya kadar arabalarla nakledilecekti. İkinci liman Sinop'un yedi mil batısındaki Taşyanağı İskelesi idi. Burası her türlü rüzgâra karşı korunaklı olmakla birlikte, nadiren esen yıldız rüzgârları ve poyraza karşı korunaklı değildi. Bu nedenle buraya yaz aylarında kayıkların rahatça çalışmaları için iskele yapılmasına karar verildi. Sinop-Boyabat şosesine beş yüz metre mesafede bulunan Taşyanağı Koyu, yol açılırsa kolaylıkla araba ulaşımı sağlanabilecek durumdaydı. Mıntıka Komutanı, havaların iyi olduğu zamanlarda kayıkların bu kumsala rahatlıkla yaklaşarak cep-hane indirebileceğini ifade ediyordu (Çiçek 1991: 213-214). Üçüncü iskele ise Sinop'un doğusunda bulunan Gerze İskelesi'ydı. Buraya çıkarılan cep-hane ve silahlar, Gerze-Kabalı yoluyla Boyabat şosesini takiben Kastamonu'ya taşınacaktı. Dördüncü iskele olarak Akliman tespit edildi. Burası sevkiyata uygun olmamakla birlikte, zor durumda kalan motorlar için cep-hane ve silah indirilecek yer olarak uygun görüldü. Bu dört koydan Taşyanağı Koyu, Kastamonu Havalisi Komutanlığı tarafından en uygun koy olarak tespit edildiğinden, buradan sevkiyat yapılmasına izin verildi. Diğer üç koyun ise zaruri durumlarda kullanılması gerektiği ifade edildi.

3 Aralık 1920 tarihinde Sinop'a Milli Müdafaa Vekâleti Müsteşarı Kazım imzalı bir yazı ulaştı. Bu yazıda, Trabzon'dan gelecek olan motorlar için Sinop ile Amasra arasındaki küçük iskelelerin tespit edilmesi, gelecek olan cep-hane ve silahların Ankara'ya sevki için otuz arabalı nakliye kolu kurulması isteniyordu. Bu yazı üzerine, Trabzon'dan gelecek büyük ve küçük motorlar için Sinop-İnebolu arasında bazı yeni iskeleler belirlendi (Çiçek 2002: 1161; 1991: 214). Böylece Sinop Sancağının da içinde yer aldığı Kastamonu Vilayeti, Milli Mücadele'nin ikmal iskelelerini oluşturdu. İstanbul'da faaliyet gösteren gruplar tarafından sağlanan silahlar, çeşitli vasıtalarla Sinop, İnebolu, Cide, Bartın, Kozlu, Kilimli, Zonguldak, Ereğli limanlarına çıkartıldı. Sinop limanlarına çıkartılan silah ve cep-haneler, Sinop-Boyabat-Taşköprü-Kastamonu yollarını takiben Ankara'ya ve Batı Cephesi'ne ulaştırıldı (Baydar 1970).

Sakarya Savaşı öncesi ve savaş sırasında cepheye sevkîyat kara, deniz ve demir yolları olmak üzere üç kısımdan yapılmaya başlandı. Tekâlif-i Milîye Emirleri uygulamaya konulduğu sırada, daha çok kara ulaşım yollarından faydalanılıyordu. Kara ulaşımında bütün yolların kesiştiği ana merkez Ankara'ydı. Sinop'u Ankara'ya bağlayan kara yolu: Sinop-Boyabat-Taşköprü-Kastamonu-Çankırı-Kalecik-Ankara güzergâhıydı. Deniz yolu ulaşımında ise Sinop, Karadeniz'den Anadolu'ya sevkîyat için kullanılan limanlar arasında yer alıyordu (Sürmeli 1998: 80-82). Çeşitli merkezlerden silah tüccarları vasıtasıyla alınan silah ve cephane de aynı yollarla taşındı. Trabzon'dan gelecek silahların sevki için İnebolu-Sinop arasındaki küçük koyların kullanılması uygun bulundu. Sinop ve İnebolu iskelelerine, kış şartlarında gemilerin yanaşması zor olacağı düşünüldüğünden, Doğu Cephesi'nden Batı Cephesi'ne sevk edilecek silahların, küçük motorlarla Sinop-İnebolu arasındaki küçük koyalara çıkarılmasına karar verildi. 1920-1921 kışında küçük balıkçı motorları Sinop-İnebolu arasındaki koyalara çok miktarda silah ve cephane taşıdı (Çiçek 2002: 1160).

Sinop Sancağı dahilinde bulunan liman ve iskeleler, 1921 ve 1922 yılı içinde Türk Ordusu'nun Batı Cephesi'nde Yunanlılara karşı verdiği savaşta, ordunun ikmalinde önemli görevler ifa etti. Karadeniz kıyılarında güvenliği tam olarak sağlayacak yeterli güç yokken bile, bölgeden Batı Cephesi'ne devamlı asker, silah, cephane sevki yapıldı (Peker 1955: 308). Doğu Cephesi'nde Ermenilere karşı kazanılan zafer sırasında, Ermenistan'da ele geçirilen 760 top, 100 makineli tüfek, 4.252 tüfek ve ayrıca, Rus yardımlarının ilk partisi olan 2.317 tüfek, 2.031 sandık mermi ve 1.694 süngü önce Trabzon'a getirildi. Trabzon'dan yüklenen silah ve mühimmat kademeli olarak Sinop, Samsun, İnebolu, Akçaşehir limanlarına gönderildi. Silah ve mühimmatın yanı sıra, Türk limanları arasında asker taşınması işi de gerçekleştirildi. Özellikle Doğu Cephesi'nden Batı Cephesi'ne ve stratejik açıdan daha önemli liman ve şehirlere, askeri birlikler genelde deniz yolu ile taşındı (Müderri-soğlu 1988: 323; Doğanay 2001: 294).

Türklere ait bir yelkenli Novoroski'den aldığı iki kudretli top, iki tayyare, yedi yüz dikenli tel kangalı ve ayrıca silah ve cephane ile Sinop Limanı'na geldi. Yelkenlinin Sinop Limanı'na geldiği sırada limanda Fransız Donanması'na ait birkaç parça savaş gemisi bulunuyordu. Kastamonu Havalisi Kumandanı Muhittin Paşa, yelkenlinin getirdiği cephaneden Fransızların haberdar olma ihtimaline karşı, yelkenlinin hemen Gerze'ye sevk edilmesini ve yükünün orada boşaltılmasını Hat Kumandanı Jandarma Yarbay Hakkı Bey'e emretti. Bu emir üzerine Mutasarrıf Zihni Bey, telgrafhaneden telefonla Muhittin Paşa'ya: "Bu yelkenlinin yükü Gerze'de boşaltılırsa, Gerze ile Boyabat arasında yol yoktur. Bunlar adam ve hayvan sırtında nakil edilemez. Fransızlar, kendişleriyle meşguldürler, yelkenliyi doğruca İnebolu'ya gönderelim" önerisinde bulundu. Muhittin Paşa, Sinop Mutasarrıfı Zihni Bey'e: "mesuliyeti üzerine alırsan böyle yap" cevabını verdi. Bu söz üzerine Zihni Bey, müdahaleden vazgeçti ve yelkenliyi Gerze'ye gönderip bir gecede

yükünü karaya çıkartırdı. Bir süre Gerze'de kalan bu mühimmat, daha sonra Batı Cephesi'ne gönderildi.

Mutasarrıf Zihni Bey, Bolşeviklerden kaçan ve İtalyan bandıralı bir motorla Karadeniz limanları arasında dolaşan ve ara sıra Sinop'a da uğrayan Hıristiyan Gürcülerden bir Prens ile dostluk kurdu. Zihni Bey, Gerze'de bulunan silah ve cephanenin İnebolu'ya sevkiyatını bu prensin motoru ile yapmayı istediğini prene söyledi, o da bunu kabul etti. Hat Kumandanını ve Polis Komiseri Remzi Bey'i de yanına alan Zihni Bey, prensin motoruyla Gerze'ye gitti ve oraya boşaltılan mühimmatı motora yükletti. Mühimmatın yüklenmesinden sonra Zihni Bey, Sinop tersane memuru Hidayet Bey'i de motorun sevkine memur etti. Fakat ona verilecek harcırah bulunamadığından Komiser Remzi Bey bu vazifeyi üzerine aldı. Mühimmatı motoruyla taşıyan Gürcü Prens bu nakliyattan hiçbir ücret almadı. Remzi Bey, motorla İnebolu'ya varıp yükü boşalttığını Zihni Bey'e haber verdiği sırada, Yunan Donanması da Krempe'de görüldü. Bu silah ve mühimmat İnebolu'da karaya çıkartıldıktan hemen sonra, kara yolu ile Batı Cephesi'ne ulaştırıldı (Uluğ 17 Eylül 1952: 4; Peker 1955: 193; Dikmen 1956: 93).

Anadolu'ya sevkiyat sadece Türk gemileri ile yapılmıyor, yabancılara ait gemilerle de yapılıyordu. Özellikle Avusturyalı ve Alman kaptanlar vasıtasıyla Sinop limanına silah, mühimmat ve çok sayıda subay da taşınıyordu. Bu tür sevkiyatla Anadolu'ya geçen Cemal Karabekir anılarında, kendisinin bir çok arkadaşıyla birlikte Avusturyalı eski bir subay olan kaptan idaresindeki gemiyle, Sinop'a götürüldüğünü anlatmaktadır (Karabekir 1991: 111). Batum, Tuapse ve Novrosisk'den yüklenen silah, cephane ve malzeme önce Trabzon'a getiriliyordu. Trabzon'da ya başka gemilere aktarma yapılıyor veya aynı gemiyle Sinop, Samsun, İnebolu ve Akçakoca gibi limanlara gönderiliyordu (Nutku 1962d; Türk İstiklal Harbi 1964: 38).

Sinopluların Batı Cephesi'ne Yardım ve Destekleri

Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'da başlayan işgal hareketlerine karşı, Türk yurdunun korunması ve düşman işgalinden temizlenmesi amacıyla başlatılan Milli Mücadele hareketinin tek dayanağı Türk Milleti idi. Ancak millette yoksulluk içinde zor şartlarda yaşamaya çalışıyordu. Geçim kaynakları tamamen tarıma dayanan Türk insanı, uzun süren savaşlarda kaybettiği insan gücü ve ilkel şartlarda yaptığı tarımdan doğru dürüst bir şey elde edemiyordu. Elde ne yeterli silah, nede asker vardı. Uzun süren savaşlar, hepsini alıp götürmüştü. Bu şartlar karşısında Türk Milleti'nin önünde iki seçenek vardı. Ya esareti kabul edecek, ya da bir ölüm-kalım mücadelesine girecekti. İşte bu şartlarda Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde başlatılan Milli Mücadele hareketi, tamamen halka dayanan bir hareketti. Cephede savaşacak askerinden, ihtiyaç duyulan silah-cephaneye, yiyecek, giyecek ve her türlü ihtiyaç halktan karşılanacaktı (Peker 1955: 371).

Batı Cephesi'nde kritik muharebelerin başladığı sırada, tüfek ve fişek ihtiyacının hat safhaya ulaşması üzerine, Milli Müdafaa Vekâleti her çareye başvurmaya, valileri ve askerlik şubelerini sıkıştırmaya başladı. Milli Müda-

faa Vekâletinin talebi üzerine, Kastamonu Mıntıka Kumandanı Osman Bey, 20 Haziran 1920'de Sinop'a durumu anlatan bir telgraf çekti. Osman Bey'in talimatı üzerine derhal harekete geçildi. Sinop Askerlik Şubesi vasıtasıyla, Sinop'tan temin edilen silah ve cephaneler, kayıklara yüklenerek İnebolu'ya gönderilmeye başlandı. Gönderilen silah ve cephaneye İnebolu'da karaya çıkarılarak ilk vasıta ile Batı Cephesi'ne sevk edildi (Peker 1955: 209).

1920 yılı sonlarında düzenli ordu kurulunca, silah ve cephaneye daha fazla ihtiyaç doğdu. Ordunun silah ihtiyacını karşılamak için askerlik şubelerinde bulunan fazla silahların tespit edilerek toplanmasına karar verildi. Yapılan tespitlere göre, Kastamonu Vilayetine bağlı Sinop Askerlik Şubesi'nde 92 efrat, 58 muhtelif cins tüfek ve 23.600 cephaneye, Ayancık Askerlik Şubesi'nde 30 tüfek bulunduğu tespit edildi (Çiçek 1991: 150). Yeni kurulan düzenli ordunun er ihtiyacını tamamlamak için silâh altına alımlara başlandı. 20. Kolordu'dan Kastamonu Vilayetine, 15 gün içinde Kastamonu Vilayeti'nin tamamından 15.000 kişinin silâh altına alınıp, 1. Orduya sevk edilmesi emri verildi. Bu emir üzerine, Sinop Mutasarrıflığı bölgesinde bulunan askerlik şubeleri, 1921 Ocak ayında asker toplama çalışmalarına başladı. 1295 ile 1309 arası doğumlular silâh altına alındı ve teçhizatları askerlik şubelerince temin edilen askerler, derhal cepheye sevk edilmeye başlandı (Peker 1955: 120-121).

Milli Müdafaa Vekâletinden Kastamonu Valiliği'ne 2 Şubat 1921'de verilen emirle, Batı Cephesi'ne gönderilmek üzere bir hücum taburunun kurulması istendi. Kurulması öngörülen hücum taburu, bir piyade taburu nispetinde üç bölükten oluşacaktı. Her bir bölükte yüzü silahlı olmak üzere toplam 108 nefer bulunacaktı. Bu hücum taburunun asker ihtiyacı Kastamonu'da bulunan 23. Alay ile Sinop, Gerze, Ayancık, İnebolu ve Cide askerlik şubelerinde vazifeli olmayan erlerden oluşturuldu. Kastamonu'da toplanan hücum taburu, Sakarya Savaşı'ndan önce hazırlıkları tamamlanarak Batı Cephesi'ne gönderildi (Çiçek 1991: 156).

Balkan Harbi'nden sonra Anadolu'ya dağıtılan Nizamiye fırkalarından 14. Fırka, Yanya'dan Kastamonu'ya gelmişti. Kastamonu merkezde bulunan 14. Fırkanın 40. Alayı Kastamonu merkezinde, 41. Alayı Sinop'ta bulunuyordu. Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi'nde eriyen 40. Alay, savaş sonunda yeniden Kastamonu'ya dönmüştü. Alayın 1. Taburu Kastamonu Kışlası'nda, 2. Taburu ise Sinop'ta bulunuyordu. Subay, asker, silah ve levazım ihtiyacı tamamlanan Sinop'ta bulunan 2. Tabur, diğer taburlarla birlikte Kastamonu'da 40. Alay'a katılarak Batı Cephesi'ne gönderildi (Peker 1955: 282-283). Millî Mücadele boyunca bütün cephelerde Türk Ordusu'nun insan kaybı 9.167 şehittir. Bu şehitlerden; 127'si Sinop, 404'ü Ayancık, 392'si Boyabat, 195'i Gerze olmak üzere Sinop Sancağının toplam şehit sayısı 1.118'dir (Selek 1987: 117).

Sakarya Savaşı'ndan önce Büyük Millet Meclisi tarafından Başkumandanlık görevi verilen Mustafa Kemal Paşa, 7/8 Ağustos 1921 tarihinde Tekâlif-i Milliye Emirleri'ni yayınladı. Bu emirlerin bir numaralısı, bütün vilayet ve kazalarda bir Tekâlif-i Milliye Komisyonu'nun kurulmasını emre-

diyordu. Bu emir çerçevesinde Sinop ve kazalarında Tekâlif-i Milliye Komisyonları kuruldu. Sinop'ta Tekâlif-i Milliye Komisyonu Başkanlığı görevini Sinop Askerlik Şubesi Reisi ve Mevki Kumandanı olan Cemal Bey üstlendi. Boyabat Kazası Tekâlif-i Milliye Komisyonu Başkanı Kaymakam Azmi Bey, Ayancık Kazası komisyon başkanı Nazım Bey, Gerze Kazası komisyon başkanı ise Esat Bey oldu. Sinop ve kazalarında teşkil edilen Tekâlif-i Milliye Komisyonları, sorumluluk bölgelerinde geceli gündüzlü çalışarak, çok miktarda yiyecek, giyecek ve silah toplayarak cepheye sevk etti (Sürmeli 1998: 87).

Sinop'tan yapılan yardımlar hakkında 25 Ağustos 1921 tarihli Açıksoz Gazetesi'nde bir haber yer aldı. Gazete haberinde, Sakarya Savaşı devam ederken asker açığının tamamlanması amacıyla kırk yaşına kadar olan ihtiyatların acele cepheye çağırılması üzerine, Ayancık'tan cepheye sevk edilen asker kafilelerinin ufak tefek eksiklerini tamamlayan Ayancık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Mithat Bey'in, ayrıca yola çıkan her askere yarımşar lira harçlık verdiği ifade ediliyordu. Mithat Bey'in askere yeni çağrılan ve sevk edilen her fert için bu bağış yapmayı sürdüreceğini taahhüt ettiği de gazete haberinde yer alıyordu. Mithat Bey, gösterdiği bu vatansever hareketinden dolayı, Sinop Mutasarrıflığı tarafından takdir edildi. Sinopluların Tekâlif-i Milliye Komisyonları vasıtasıyla Milli Mücadeleye katkıları devam etti. 21 Eylül 1921 tarihinde de Sinop eşrafından Çerkez Hacı Ömer Efendi, beygirleri ile birlikte yüz lira kıymet tahmin edilen bir araba ve bir çift öküzü Tekâlif-i Milliye Komisyonu'na bağışladı. 11 Ekim 1921 tarihli Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nde, Sinop'tan Türk Ordusu için yapılan bağışlara yer verildi. Haberde Ayancık Belediye Reisi Ali Bey'in sekiz baş sığırı Tekâlif-i Milliye Komisyonu'na bağışladığı ifade edildi (Peker 1955: 371; Sürmeli 1998: 144, 148, 151).

Sinop ve ilçeleri Tekâlif-i Milliye Emirleri gereğince kendilerine düşen sorumlulukları yerine getirdiği gibi Hilâl-i Ahmer Cemiyeti vasıtası ile de Milli Mücadele hareketine her türlü yardımı yaptı. Bu dönemde Kastamonu'ya bağlı bir mutasarrıflık olan Sinop, yardımların bir kısmını Kastamonu Hilâl-i Ahmer Cemiyeti vasıtasıyla yaparken, bir kısmını da Sinop ve ilçelerinde bulunan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin şubeleri vasıtasıyla yaptı. 1920 Mart ayının başından 1921 yılının ocak ayına kadar, Sinop Hilâl-i Ahmer merkez cemiyeti vasıtası ile 649 lira, Boyabat şubesinden 590 lira, Gerze şubesinden 600 lira, Ayancık şubesinden 240 lira, Ayancık hanımlar şubesinde de 280 lira yardım yapıldı (Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İcraat Raporu 1338: 66-72). Ayrıca, 4 Ocak 1921 tarihinde toplanan Sinop Meclis-i Umumisi'nin altıncı içtimaında, Baytar Müfettişliğinin teklifi üzerine Sinop Belediyesi'nce yapılmasına karar verilen İlkbahar at koşularından elde edilecek hâsılatın Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne bağışlanmasına karar verildi ve bu karar belediye tarafından icra edildi (Sinop Livası Meclis-i Umumisi Zabıt Ceridesi 1338: 18).

Sonuç

Büyük Taarruz'la başlayan ileri harekât ile Yunan ordusunun İzmir'den atılıp Anadolu'nun işgalden kurtarılması haberi Sinop'ta büyük bir sevinç ve coşku yarattı. Sinop'ta yaşanan sevinç gösterileri basında da yer aldı. 11 Eylül 1922 tarihinde Sinop Gazetesi "Coşan Yüreklerin Tezahüratı" başlığı altında İzmir'in Yunan işgalinden kurtulması üzerine Sinop'ta yaşanan sevinç ve coşkuyu sütunlarına taşıdı. Haberde: "düşmanın caniliğini bastırarak İslam Bayrağını İzmir ufuklarında dalgalandıran, bu suretle hep ağlayan esir anneleriyle bekârları, yetimleri kurtaran ve milli tarihimize pek muhteşem bir zafer sayfası ilave eyleyen mukaddes ordumuza karşı teşekkür ederiz" denilmektedir. Haberin devamında: "bütün okuyucularımızı, bilhassa bir haftadır geceli gündüzlü devam eden milli tezahürat içinde coşkularla dolan Sinopluları gazetemiz tebrik ederken, çok yakın bir zamanda milli emellerin tecellisini Cenabı Hak'tan niyaz ederiz" ifadeleri yer alıyordu.

Anadolu'da yürütülen mücadelenin başlıca ikmal yolu olan Karadeniz Bölgesi'nin önemli merkezlerinden biri olan Sinop'ta halk, üzerine düşen her şeyi eksiksiz yerine getirmeye çalışmıştır. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini protesto eden Sinoplular, Batı Cephesi'nde Türk Ordusunun ihtiyaç duyduğu yiyecek, giyecek, araç-gereç ve her ne varsa, Tekâlif-i Milliye Komisyonları, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti vasıtasıyla cepheye ulaştırmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleri doğrultusunda Milli Mücadele Hareketine verebileceği her türlü desteği vererek, Sakarya Zaferi'ni, Büyük Taarruz'u coşkulu bir şekilde kutlamıştır. Askeri zaferin Lozan Anlaşması ile taçlanması ve arkasından Cumhuriyet'in ilanı gibi büyük başarılar Sinop'ta büyük bir coşku ile karşılanmıştır. Sinop'ta yaşanan coşku Sinop gazetelerinde: "*Nurlu Geceler, Cumhuriyet İlanı Merasimi, Çifte Bayram, Neşe Günleri*" gibi yazılarla, millî ve manevi duyguları ortaya koymuştur. Sinop Gazetesi'nde yer alan haberlerde: "Kahraman milletimizin kazandığı kesin ve üstün zaferle gerçek olan milli gayelerimiz, uzun müzakerelerden sonra milletlerarası anlaşma ile de sağlanmıştır; Kurban Bayramı içinde bize bir de Sulh Bayramı yaşattı denilmiştir (Sinop Gazetesi 1 Temmuz 1923: 1; 23 Temmuz 1923: 1;30 Temmuz 1923: 1) Bu ve benzeri haberlerle Sinop'ta yaşanan coşku kamuoyuna duyuruldu. Üzerlerine düşen her türlü sorumluluğu canla başla yerine getiren Sinoplular, Milli Mücadelenin zaferle sonuçlanmasından sonra Lozan Antlaşması'nı, Cumhuriyetin ilanını coşku ile karşılamış, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin onurlu vatandaşları olarak yerlerini almışlardır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri, Yayınlanmış Arşiv Belgeleri ve Gazeteler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), DH, EUM, ADL, D:49, G:46, 10 Rebiyülâhır 1337.

BOA, DH, İUM, D:19, G:1(5 Rebiyülâhır 1338).

BOA, DH, İUM, EK, D:49, G:73 (8 Rebiyülâhır 1337).

- BOA, DH, ŞFR, D:98, G:359 (28 Receb 1337).
BOA, DH, ŞFR, D:99, G:200 (13 Şaban 1337).
BOA, DH, ŞFR, D:99, G:25 (3 Şaban 1337).
Harp Tarihi Belgeleri Dergisi (HTBD). (Eylül 1974). Y.23, S.71, No:1544, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
Sinop Livası Meclis-İ Umumisi (1338-1821). (Zabıt Ceridesi 8 Kânunuevvel 1337), Sinop Matbaası.
Osmanlı Hilal-İ Ahmar Cemiyeti İcraat Raporu (1338). (Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşekkülünden Sakarya Zaferine Kadar, 23 Nisan 1336- 23 Eylül 1337), İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şürekâsı.
Açıksöz (2 Teşrin Evvel 1335).
"Coşan Yüreklere Tezahüratı" (1922). *Sinop Gazetesi*, 11 Eylül.
"Çifte Bayram" (1923). *Sinop Gazetesi*, 23 Temmuz.
"Neşe Günleri" (1923). *Sinop Gazetesi*, 30 Temmuz.
"Nurlu Geceler" (1923). *Sinop Gazetesi*, 1 Temmuz.

Kitap ve Makaleler

- ATABEY Figen (2006). *Karadeniz'de Türk Donanması (Birinci Dünya Harbi Ve Milli Mücadele Dönemi)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
ATAMER Hamdi (1968a). "Milli Direnme", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, X (10), Temmuz.
ATAMER Hamdi (1968b). "Milli Direnme", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, XI (11), Ağustos.
ATATÜRK Mustafa Kemal (2000). *Nutuk*, C.I, İstanbul: MEB. Yayınları.
BAYDAR Ekrem (1970). "Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum", 6 Ekim-2 Kasım, *Cumhuriyet*.
BAYAR Celal (1997). *Ben De Yazdım (Milli Mücadeleye Gidiş)*, C.VIII, İstanbul: Sabah Kitapları.
ÇAĞLAYAN K. Tuncer (2015). "İngiliz Konsolosluk Belgelerinde Sinop (1841-1842)", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, XVIII (18): 49-60.
ÇİÇEK Rahmi (2002). "Milli Mücadelede Batı Karadeniz", *Türkler*, C. XV, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları: 679-699.
ÇİÇEK Rahmi (1991). *Milli Mücadelede Kastamonu*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
DİKMEN Ferid (1956). (Ferid Dikmen "İstiklal Savaşı'nda Sinop" Başlığı Altında Kurtuluş Savaşı Yıllarında Sinop'ta Meydana Gelen Olayları Anlatmıştır. 1956 Yılında Osmanlı Türkçesi İle Yazılan Eser Sinop Rıza Nur Kütüphanesi'nde Bulunmaktadır).
DİNAMO Hasan İzzettin (1986). *Kutsal İsyân-Milli Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikâyesi-3*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
DOĞANAY Rahmi (2001). *Milli Mücadele'de Karadeniz*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
DOĞANAY Rahmi (2002). "Milli Mücadele'nin Deniz Cephesi", *Türkler*, C.XVI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları: 183-201.

- HERGÜNER Mustafa (2002). "Preveze ve Aydınreis Gambotları", *Askeri Tarih Bülteni*, Y. 27, S. LII (52), Şubat.
- HİMMETOĞLU Hüsnü (1975). *Kurtuluş Savaşında İstanbul Ve Yardımları*, C.II, İstanbul.
- İŞİN Mithat (1946). *İstiklal Harbi Deniz Cephesi*, İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları.
- KARABEKİR Cemal (1991). *Maçka Silahhanesi Hatıraları*, İstanbul.
- KAYABALI İsmail - Cemender Arslanoğlu (1973). "Denizler Ve Türkiye", *Türk Kültürü*: 129.
- MÜDERRİSOĞLU Alptekin (1988). *İstiklal Savaşının Mali Kaynakları*, C. I, İstanbul.
- NUTKU Emrullah (1962a). "İlk Ganimet", *Yakın Tarihimiz*, C.I, S. II (2).
- NUTKU Emrullah (1962b). (B), "Deniz Cephesi", *Yakın Tarihimiz*, C.I, S. II (2).
- NUTKU Emrullah (1962c). "Trabzon Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı", *Yakın Tarihimiz*, C.II, S. XVIII (18).
- NUTKU Emrullah (1962d). "İlk Deniz Nakliyatı", *Yakın Tarihimiz*, C.II, S. XIX (19).
- OKUR Mehmet (2000). "Milli Mücadele Döneminde İngilizlerin Samsun'daki Faaliyetleri Ve Bölgeyi Tahliyeleri", *19 Mayıs Ve Milli Mücadele'de Samsun Sempozyumu (20-22 Mayıs 1999)*, Samsun.
- ÖMER Kemal (1924). "Bayram Topları Atılırken", *Sinop Gazetesi*, S. CXXXIX (139), 1 Mayıs.
- PEHLİVANLI Hamit (1992). *Askeri Polis Teşkilatı (Kurtuluş Savaşı İstihbaratında)*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- PEKER Nurettin (1955). *İstiklal Savaşının Vesika Ve Resimleri*, İstanbul.
- PEKER Nurettin (2000). *Öl Esir Olma*, Karadeniz Ereğli: Kdz. Belediyesi Yayınları,
- SELEK Sabahattin (1987). *Anadolu İhtilali*, C.I, İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Sinop Valiliği. (2005).
- SÜRMELİ Serpil (1998). *Milli Mücadele'de Tekâlif-İ Milliye Emirleri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- ŞAHİNÖZ Mehmet (1988). "İzmir'in İşgali Üzerine Karadeniz Bölgesinde Yapılan Protesto Mitingleri", *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, (13-17 Ekim 1986), Samsun.
- Türk İstiklal Harbi, (Deniz Cephesi Ve Hava Harekâtı)*. (1964). C.V, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayınları.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (TSKT)* (1984). Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dönemi, C.IV, Kısım: I, Ankara: Gnkur. Basımevi.
- ULUĞ Hüseyin Hilmi (1952). "İstiklal Savaşında Sinop", *Vakit Gazetesi*, III (3), 17 Eylül.
- ÜLKÜTAŞIR Mehmet Şakir (1966). "Atatürk Samsun Ve Havza'da", *Türk Kültürü*, Y.5, S. XLIX (49), Kasım.
- YAZICI Nuri (1989). *Milli Mücadele'de (Canik Sancağı'nda) Pontusçu Faaliyetler (1919-1922)*, Ankara.